

SISTEM SANKCIJA ZA SAOBRAĆAJNE PREKRŠAJE U REPUBLICI SRBIJI

SYSTEM OF SANCTIONS FOR TRAFFIC OFFENCES IN REPUBLIC OF SERBIA

Rezime: Kršenjem propisa pojedinih učesnika u javnom saobraćaju na putevima mogu da se ostvare tri vrste zabranjenih, protivpravnih i kažnjivih ponašanja koja ulaze u pojam saobraćajne delinkvencije. To su: a) krivična djela kao najopasniji oblici povrede i ugrožavanja bezbjednosti javnog saobraćaja, b) privredni prestupi i c) prekršaji fizičkih i pravnih lica. Budući da su u životu saobraćajni prekršaji najbrojniji oblici i vidovi ispoljavanja saobraćajne delinkvencije, od posebnog značaja je sistem sankcija koje nadležni prekršajni sudovi izriču učiniocima ove vrste delikata. S obzirom na to da se na strani učinilaca saobraćajnih prekršaja mogu javiti pored fizičkih lica, preduzetnici i pravna lica, u ovom radu se analiziraju pojam, elementi, vrste, svrha i karakteristike sankcija za saobraćajne prekršaje koje predviđa pozitivno pravo u Republici Srbiji.

Ključne riječi: javni saobraćaj, kršenje propisa, prekršaji, sankcije, odgovornost.

Abstract: Three types of forbidden, illegal and punishable behaviors, which are included into the term of traffic delinquency, may be achieved by violation of regulations by certain participants in public traffic on the roads. These are: a) criminal acts as the most dangerous form of violation and endangering of public traffic safety, b) economic offences and c) offences of natural and legal persons. Since the most numerous types and forms of expression of traffic delinquency in life are traffic offences, system of sanctions imposed by competent petty offence courts to perpetrators of this kind of delicts has a special significance. Considering that entrepreneurs and legal persons may occur as perpetrators of traffic offences, besides natural persons, this Paper analyzes the concept, elements, types, purpose and characteristics of sanctions for traffic offences provided for under the positive law in Republic of Serbia.

Keywords: public traffic, violation of regulations, offences, sanctions, liability.

1. UVOD

Prekršajne sankcije (Jovašević, 2016) su zakonom određene mjere društvenog reagovanja protiv učinioca prekršaja koje primjenjuju državni organi u cilju zaštite društva, odnosno njegovih dobara i vrijednosti. One se javljaju kao prinudne mjere koje primjenjuje država kao predstavnik društva prema učiniocu prekršaja i predstavljaju reakciju protiv učinioca zbog izvršenja prekršaja kojim se nanosi šteta društvu, odnosno pojedincima ili pravnim licima (Mitrović, 2006). Takva reakcija ima za cilj da spriječi učinioca da ubuduće nastavi sa vršenjem prekršaja, kao i da utiče na druge potencijalne učinioce da se uzdržavaju od vršenja takvih akata. Iako se vršenjem prekršaja povređuje ili ugrožava javni poredak utvrđen propisima, ipak primjena sankcija ne zavisi od volje oštećenih pojedinaca. Sankcije se ne primjenjuju u ime i u interesu pojedinaca, već u ime i u interesu društva kao zajednice (Bavcon, 1961).

To znači da je prekršajna sankcija (Jovašević, 2011) prinudna mjera za zaštitu javnog poretka od vršenja prekršaja koju izriče prekršajni sud ili drugi organ učiniocu prekršaja u zakonom propisanom postupku, na način i pod uslovima koji su određeni zakonom, a koja se sastoji u oduzimanju ili ograničavanju njegovih sloboda i prava. Sve prekršajne sankcije, koje propisuje Zakon o prekršajima Republike Srbije¹, imaju više zajedničkih karakteristika (Jovašević, 2004a). To su:

1. primjena sankcija je vezana za postojanje prekršaja. Naime, prekršajne sankcije se mogu primijeniti samo prema licu koje je učinilo prekršaj i za koje je to dokazano u prekršajnom postupku od strane nadležnog organa,

2. princip zakonitosti kao osnovni princip savremenog kaznenog prava znači da prekršajne sankcije moraju biti propisane u zakonu. Učiniocu prekršaja ne može biti izrečena kazna ili druga sankcija koja nije određena zakonom po vrsti i mjeri i ako nije određen organ za njeno izricanje prije nego što je učinjen određen prekršaj. Time se pruža zaštita građanima od eventualne zloupotrebe i arbitrarnosti državnih organa (član 3 ZOP),

1 Službeni glasnik Republike Srbije, broj 65/2013.

3. prekršajne sankcije mogu biti izrečene samo od strane nadležnog organa za vođenje prekršajnog postupka: prekršajnog suda, odnosno organa u zakonom određenom postupku koji omogućava da se sankcija saobrazni težini i okolnostima izvršenja djela, te ličnosti njegovog učinioca,

4. prekršajne sankcije imaju karakter prinude protiv učinioca prekršaja. Primjenjuju se protiv i mimo njegove volje i sastoje se u oduzimanju ili ograničavanju određenih sloboda ili prava, i to samo u mjeri koja odgovara prirodi i sadržini te sankcije i samo na način kojim se obezbjeđuje poštovanje ličnosti učinioca i njegovo ljudsko dostojanstvo u skladu sa međunarodnim pravom i

5. sve prekršajne sankcije imaju istu svrhu, a to je da građani poštuju pravni sistem i da se ubuduće ne čine prekršaji (član 5 ZOP).

Prekršajno pravo Republike Srbije predviđa više vrsta sankcija koje se mogu izreći učiniocima prekršaja. To su (Ružić, 2009): 1) kazne, 2) kazneni poeni, 3) opomena, 4) zaštitne mjere i 5) vaspitne mjere. Za učinioce saobraćajnih prekršaja od posebnog su značaja sljedeće sankcije: a) kazne (posebno kazna zatvora), b) kazneni poeni, c) opomena i d) zaštitne mjere.

2. KAZNE

Kazna je osnovna i najznačajnija vrsta prekršajnih sankcija. Predviđena je za najveći broj prekršaja i predstavlja najčešće izricanu sankciju učiniocima prekršaja. Polazeći od jedinstva materijalnih i formalnih elemenata, kazna se određuje kao prinudna mjera predviđena u zakonu koju izriče prekršajni organ odgovornom učiniocu prekršaja u cilju zaštite i obezbjeđenja javnog poretka, a koja se sastoji u oduzimanju ili ograničavanju njegovih sloboda i prava (Smailhodžić i dr., 2006).

Iz ovako određenog pojma kazne, proizilaze osnovni ili opšti elementi kazne: 1) kazna kao prinudna mjera predstavlja zlo koje se nanosi učiniocu zbog izvršenja prekršaja, a koje se sastoji u oduzimanju ili ograničavanju njegovih sloboda ili prava, 2) svrha primjene kazne je da se izrazi društveni prijekor učiniocu zbog izvršenog prekršaja te da se utiče na njega, ali i na ostala lica da ubuduće ne čine prekršaje, 3) kazna mora biti određena zakonom. Ovo je načelo zakonitosti kazne kojim se pruža garancija građanima od zloupotreba i arbitrarnosti. To znači da se opšti minimum i maksimum kazne određuje samo zakonom, dok se propisom kojim se određuje konkretni prekršaj, u ovim okvirima određuje posebni minimum ili maksimum kazni koje mogu biti propisane alternativno ili kumulativno, 4) primjena kazne je zavisna od postojanja prekršaja i prekršajne odgovornosti učinioca i 5) kazna može biti izrečena samo od strane prekršajnog suda (kazna zatvora) ili drugog nadležnog organa, i to u zakonom određenom postupku koji garantuje pravilnost njenog izricanja.

Zakon o prekršajima Republike Srbije propisuje sljedeće kazne. To su (Dimitrijević i dr., 2005): 1) kazna zatvora, 2) novčana kazna i 3) rad u javnom interesu (član 33 stav 1). Za jedan prekršaj može se alternativno ili kumulativno propisati i kazna zatvora i novčana kazna, pri čemu se obje kazne mogu izreći zajedno. No, za pravno lice može se propisati samo novčana kazna (član 34 ZOP). Kazna zatvora se može propisati samo zakonom, dok se ostale dvije kazne mogu propisati zakonom, uredbom ili odlukom skupštine autonomne pokrajine, skupštine opštine, skupštine grada ili skupštine grada Beograda. Pri tome, kazna zatvora se može izreći uvijek samo kao glavna kazna, dok se ostale kazne mogu izreći i kao glavne i kao sporedne kazne (član 36 ZOP).

Zakon je postavio i jedno ograničenje. Naime, ako je za jedan prekršaj propisana alternativno kazna zatvora i novčana kazna, tada se kazna zatvora može izreći samo u slučaju izvršenja prekršaja kojim su prouzrokovane teže posljedice ili za prekršaje koji ukazuju na veći stepen krivice učinioca. Kada postoje "teže" posljedice ili "veći" stepen krivice, faktičko je pitanje koje sud ili drugi organ za vođenje prekršajnog postupka moraju da riješe u svakom konkretnom slučaju, na bazi svih objektivnih i subjektivnih okolnosti.

2.1. Kazna zatvora

Kazna lišenja slobode (zatvor) se sastoji u oduzimanju slobode kretanja učiniocu prekršaja za u presudi o prekršaju određeno vrijeme (Jovašević, 2002). U svim savremenim kaznenim sistemima kazna lišenja slobode zauzima centralno mjesto. Veliki broj prekršaja zapriječen je ovom kaznom. Ona pruža najšire mogućnosti da se ostvari svrha kažnjavanja. U prekršajnom pravu ova se kazna može propisati samo zakonom, i to kao samostalna kazna ili alternativno ili kumulativno sa novčanom kaznom.

Kazna zatvora se može izreći u trajanju od jednog dana do 60 dana (član 37 ZOP). Ovu kaznu može da izrekne učiniocu prekršaja - fizičkom licu samo prekršajni sud. Pri tome je zakon isključio mogućnost izricanja ove kazne kada se kao učinilac prekršaja javi: 1) trudna žena poslije navršena tri mjeseca trudnoće i 2) majka dok dijete ne navrši jednu godinu života, a ako je dijete mrtvo rođeno ili ako je umrlo poslije porođaja - dok ne prođe šest mjeseci od porođaja.

2.2. Rad u javnom interesu

Rad u javnom interesu (Jovašević, 2012a) se sastoji u neplaćenom radu koji se vrši u korist društva, koji se ne obavlja pod prinudom, kojim se ne vrijeđa ljudsko dostojanstvo, niti se ostvaruje profit (član 38 ZOP). Ova kazna može da traje od 20 do 360 časova rada. Pri izricanju ove kazne, prekršajni sud će posebno uzeti u obzir dvije vrste okolnosti: 1) objektivne okolnosti koje se odnose na vrstu izvršenog prekršaja i 2) subjektivne okolnosti koje se odnose na uzrast, fizičku i radnu sposobnost, psihička svojstva, obrazovanje, sklonosti i druge posebne okolnosti koje se odnose na ličnost učinioca prekršaja. Ako kažnjeno lice ne obavi dio ili sve časove izrečene kazne rada u javnom interesu, sud će ovu kaznu zamijeniti (obavezno) kaznom zatvora (supletorni zatvor) tako što će za svakih započetih osam časova rada u javnom interesu odrediti jedan dan zatvora.

2.3. Novčana kazna

Novčana kazna je imovinska kazna predviđena za sve učinioce prekršaja. Ovo je jedina kazna koja se može izreći pravnom licu. Propisana je alternativno ili kumulativno uz kaznu zatvora za najveći broj prekršaja. Ona se može propisati zakonom, uredbom ili odlukom skupštine autonomne pokrajine, skupštine opštine, skupštine grada Beograda, odnosno skupštine grada. Novčana kazna se sastoji u obavezi kažnjelog lica da u određenom roku uplati, u presudi o prekršaju, određeni novčani iznos u korist države (Jovašević, 2001). Izricanjem novčane kazne između učinioca djela i države stvara se obligacioni odnos u kome se država pojavljuje kao povjerilac, a učinilac prekršaja kao dužnik (Đorđević, 1998). Novčana kazna se može propisati na dva načina: a) u fiksnom (određenom) iznosu i b) u srazmjeri, odnosno u procentu sa prouzrokovanom posljedicom prekršaja.

Zakonom ili uredbom se može propisati novčana kazna u sljedećim rasponima (član 39 ZOP): 1) od 5.000 do 150.000 dinara za fizičko lice ili odgovorno lice u pravnom licu, 2) od 50.000 do 2.000.000 dinara za pravno lice i 3) od 10.000 do 500.000 dinara za preduzetnika. Odlukama skupštine autonomne pokrajine, skupštine opštine, skupštine grada Beograda, odnosno skupštine grada mogu se propisati novčane kazne od minimalnog iznosa do polovine najvišeg iznosa propisanog raspona novčane kazne. Izuzetno se novčana kazna može propisati u fiksnom iznosu za fizičko lice i odgovorno lice od 1.000 do 10.000 dinara, za preduzetnika od 5.000 do 50.000 dinara, a za pravno lice u iznosu od 10.000 do 100.000 dinara.

Izuzetno od navedenih raspona, zakon je predvideo veći iznos opšteg maksimuma novčane kazne za prekršaje u oblasti javnih prihoda, javnog informisanja, carinskog, vanjskotrgovinskog i deviznog poslovanja, životne sredine, prometa roba i usluga i prometa hartijama od vrijednosti u srazmjeri sa visinom pričinjene štete ili neizvršene obaveze, vrijednosti robe ili druge stvari koja je predmet prekršaja, ali do dvadesetostrukog iznosa tih vrijednosti, s tim da ne pređe petostruki iznos najvećih novčanih kazni koje se mogu izreći prema zakonu.

U presudi i prekršajnom nalogu se određuje i rok plaćanja novčane kazne. Taj rok ne može da bude duži od 15 dana od dana pravnosnažnosti presude, a ukoliko je žalba izjavljena od dana dostavljanja drugostepene presude, odnosno osam dana od dana uručenja prekršajnog naloga (član 40 ZOP). U opravdanim slučajevima sud može rješenjem da odobri isplatu novčane kazne u otplatama (ratama), ali je tada dužan da odredi način i rok plaćanja koji ne može da bude duži od šest mjeseci pod uslovom da su plaćeni troškovi postupka. Ako kažnjeno lice, kome je dozvoljeno da novčanu kaznu isplaćuje u ratama, ne vrši uredno isplate, sud rješenjem može opozvati svoju odluku o plaćanju u ratama. Protiv ovog rješenja žalba nije dozvoljena. Novčane kazne izrečene i naplaćene predstavljaju prihod budžeta.

U slučaju da kažnjeno fizičko lice, preduzetnik ili odgovorno lice ne plati novčanu kaznu u cjelini ili djelimično u ostavljenom roku, sud je može zamijeniti kaznom zatvora (supletorni zatvor) tako da se za svakih započetih 1.000 dinara novčane kazne određuje jedan dan zatvora, s tim što kazna zatvora ne može trajati kraće od jednog dana, ni duže od 60 dana (član 41 ZOP). Kod zamjene izrečene, a neplaćene novčane kazne, zakon predviđa jedno ograničenje. Naime, ako je za prekršaj kažnjenom licu bila izrečena i kazna

zatvora i novčana kazna, tada zatvor kojim se zamjenjuje nenaplaćena novčana kazna i izrečena kazna zatvora ne mogu trajati duže od 90 dana.

Ako sud ocijeni opravdanim, s obzirom na težinu učinjenog prekršaja, visinu neplaćene novčane kazne i imovinske mogućnosti osuđenog lica, može umjesto kazne zatvora, odrediti da se neplaćena novčana kazna zamijeni kaznom rada u javnom interesu, s tim što osam časova rada zamjenjuje jedan dan zatvora, odnosno 1.000 dinara novčane kazne. U tom slučaju rad u javnom interesu ne može da traje duže od 360 časova. Dio neplaćene novčane kazne koji nije mogao biti zamijenjen kaznom zatvora ili kaznom rada u javnom interesu, naplaćuje se prinudnim putem.

Ako poslije odluke suda o zamjeni neplaćene novčane kazne kažnjeno fizičko lice isplati novčanu kaznu, kazna zatvora ili rad u javnom interesu neće se izvršiti. Ako je izvršenje kazne već započeto, a kažnjeno lice isplati ostatak izrečene novčane kazne, obustaviće se izvršenje kazne zatvora i rada u javnom interesu. Zamjena neplaćene novčane kazne kaznom zatvora se ne može odrediti za novčane kazne koje su izrečene maloljetnim licima i pravnim licima kao učiniocima prekršaja. Neplaćena novčana kazna koja je izrečena maloljetniku prinudno će se naplatiti na imovini maloljetnika, njegovog roditelja ili drugog lica koje je zaduženo da se stara o njemu.

2.4. Kazneni poeni

Nova vrsta prekršajne kazne predviđena u članu 48 ZOP nosi naziv kazneni poeni. To je specifična kazna koja se može propisati samo učiniocu prekršaja protiv bezbjednosti javnog saobraćaja na putevima (Smailhodžić, 2006). Zakonom se za ove prekršaje mogu propisati kazneni poeni u rasponu od jedan do 25 poena. Ova kazna se izriče uz drugu prekršajnu sankciju: kaznu ili opomenu. Uz ovu kaznu se mogu izreći i dopunske obaveze u cilju edukacije vozača ili praćenja njegovog ponašanja u saobraćaju, s tim što vrste dopunskih obaveza i uslove za njihovo izricanje mora propisati poseban zakon da bi uopšte mogli biti izrečeni uz ovu prekršajnu kaznu.

Kazneni poeni se mogu izreći vozaču koji u vrijeme izvršenja prekršaja posjeduje vozačku dozvolu koja je izdata u Republici Srbiji ili vozaču kome je pravnosnažnom odlukom zabranjeno da upravlja motornim vozilom. Ako su za prekršaje u sticaju utvrđeni kazneni poeni, tada se izriču jedinstveni kazneni poeni koji odgovaraju zbiru svih pojedinačno utvrđenih kaznenih poena, ali koji ne može da bude veći od 25 poena (sistem kumulacije) (Atanacković, 1975).

3. OPOMENA

Opomena (Petrović i dr., 2016) je najblaža vrsta prekršajnih sankcija koja se izriče umjesto propisane novčane kazne punoljetnom i odgovornom učiniocu osobito lakog prekršaja. Ona predstavlja prijekor učiniocu prekršaja od strane društva zbog izvršenog djela i upozorenje da ubuduće ne krši norme javnog poretka i ne vrši prekršaje jer će za takvu djelatnost biti kažnjen (član 50 ZOP). Prijekor koji se upućuje učiniocu djela odražava socijalno etičku ocjenu djela, tj. da je ono štetno i nedozvoljeno i da ga društvo ne odobrava, ali oprašta učiniocu i neće ga kazniti. Prema tome, opomena se pojavljuje kao bezuslovna osuda ponašanja, ali se ta osuda ne sastoji u kazni, već u prijekoru i opomeni da će učinilac biti kažnjen samo onda ako učini novi prekršaj i to samo za to djelo a ne i za ono za koje je izrečena opomena.

Za izricanje opomene potrebno je ispunjenje sljedećih uslova (Jovašević, 2004b):

- 1) da je za prekršaj propisana samo novčana kazna jer se ona javlja kao supstitut (alternativa) ovoj vrsti prekršajne kazne,
- 2) da je prekršaj učinjen pod takvim okolnostima koje u znatnoj mjeri umanjuju odgovornost njegovog učinioca. Koje su to okolnosti i kada one djeluju u tolikoj mjeri olakšavajuće, umanjujuće na odgovornost učinioca prekršaja, predstavlja faktičko pitanje koje se mora riješiti u svakom konkretnom slučaju i
- 3) uvjerenje prekršajnog suda da se i primjenom opomene i bez izricanja kazne može očekivati od učinioca prekršaja da će se ubuduće kloniti vršenja prekršaja.

Takođe se opomena može izreći i učiniocu prekršaja ako se on sastoji u neispunjavanju propisanih obaveza ili ako je prekršajem nanesena šteta drugom fizičkom ili pravnom licu pod uslovom da je učinilac prekršaja prije presude ispunio propisanu obavezu ili otklonio, odnosno nadoknadio pričinjenu štetu. Ovdje se radi o

posebnom obliku stvarnog kajanja koje je takvog značaja da nije neophodno, opravdano i pravično takvog učinioca i kazniti propisanom kaznom, budući da je otklonio sve štetne posljedice prekršaja i to prije nego što je prekršajni postupak okončan.

4. ZAŠTITNE MJERE

4.1. Pojam i vrste zaštitnih mjera

Zaštitne mjere su posebna vrsta prekršajnih sankcija koje se mogu izreći svakom učiniocu prekršaja: odgovornom ili neodgovornom, punoljetnom ili maloljetnom licu, fizičkom ili pravnom licu. One se mogu propisati samo zakonom ili uredbom. Izriču se kao sporedna sankcija uz kaznu ili opomenu, s tim što se ove mjere mogu izreći čak i kada učiniocu prekršaja nije izrečena kazna ako je takva mogućnost predviđena.

Ove mjere imaju više zajedničkih karakteristika (Jovašević, 2012b): 1) predstavljaju sredstvo za zaštitu javnog poretka od vršenja prekršaja kojim se ostvaruje određena svrha - da se otklone uslovi koji omogućavaju ili podstiču učinioca na izvršenje novog prekršaja (član 51 ZOP), 2) imaju represivni karakter, primjenjuju se protiv volje učinioca prekršaja za koga predstavljaju izvjesno zlo jer mu se oduzimaju ili ograničavaju određena prava, 3) propisane su zakonom ili uredbom, 4) mogu biti izrečene od strane suda u postupku koji je određen zakonom, 5) učiniocu prekršaja se može izreći jedna ili više zaštitnih mjera ako su za to ispunjeni zakonom predviđeni uslovi i 6) izriču se kao komplementarna sankcija uz kaznu, opomenu ili vaspitnu mjeru. Izuzetno se zaštitne mjere mogu izreći i samostalno, ali samo kada je to zakonom izričito propisano (član 53 ZOP).

Prekršajno pravo Republike Srbije predviđa sljedeće zaštitne mjere (član 52 ZOP):

1. oduzimanje predmeta,
2. zabrana vršenja određenih djelatnosti,
3. zabrana pravnom licu da vrši određene djelatnosti,
4. zabrana odgovornom licu da vrši određene poslove,
5. zabrana upravljanja motornim vozilom,
6. obavezno liječenje zavisnika od alkohola i psihoaktivnih supstanci,
7. obavezno psihijatrijsko liječenje,
8. zabrana pristupa oštećenom, objektima ili mjestu izvršenja prekršaja,
9. zabrana prisustvovanja određenim sportskim priredbama,
10. javno objavljivanje presude,
11. udaljenje stranaca sa teritorije Republike Srbije i
12. oduzimanje životinja i zabrana držanja životinja.

Zaštitne mjere: a) oduzimanje predmeta, b) obavezno liječenje zavisnika od alkohola i drugih psihoaktivnih supstanci, c) obavezno psihijatrijsko liječenje, d) zabrana pristupa oštećenom, objektima ili mjestu izvršenja prekršaja i e) udaljenje stranca sa teritorije Republike Srbije, mogu izreći i kad nisu predviđene propisom kojim je određen prekršaj.

4.2. Pojedine zaštitne mjere za učinioce saobraćajnih prekršaja

Od 12 vrsta zaštitnih mjera koje uopšte poznaje prekršajno pravo Republike Srbije, prema učiniocima saobraćajnih prekršaja (fizičkim i pravnim licima) se mogu izreći sljedeće mjere.

4.2.1. Oduzimanje predmeta

Oduzimanje predmeta je zaštitna mjera kojom se oduzimaju predmeti koji su upotrijebljeni ili su bili namijenjeni za izvršenje prekršaja ili koji su nastali izvršenjem prekršaja (član 54 ZOP). Ovi se predmeti mogu (dakle ova se mjera fakultativno izriče) oduzeti od učinioca prekršaja, a u određenim propisanim slučajevima se i obavezno oduzimaju. Oduzimanjem predmeta se ne dira u pravo trećih lica na naknadu

štete od učinioca (Tomanović, 2000). Sud koji je donio presudu, u skladu sa posebnim propisima, određuje da li će se oduzeti predmeti uništiti, prodati ili predati zainteresovanom organu ili organizaciji.

Ako je učinilac samovoljno otuđio ili uništio predmete ili je na drugi način onemogućio njihovo oduzimanje, u presudi će se odrediti da plati novčani iznos koji odgovara vrijednosti predmeta. No, ovi se predmeti mogu oduzeti i kada se prekršajni postupak ne završi presudom kojom se okrivljeni oglašava odgovornim za učinjeni prekršaj ako to zahtijevaju interesi opšte bezbjednosti ili razlozi morala, kao i u drugim zakonom propisanim slučajevima. O tome se donosi posebno rješenje na koje okrivljeni ima pravo žalbe.

4.2.2. Zabrana vršenja određenih djelatnosti

Zabrana vršenja određenih djelatnosti je specifična zaštitna mjera koja se, između ostalih, može izreći fizičkom licu kao učiniocu saobraćajnih prekršaja kome je osnovna ili dopunska djelatnost vezana za upravljanje motornim vozilom u javnom saobraćaju. Ova mjera se sastoji u privremenoj zabrani učiniocu prekršaja da vrši određenu privrednu ili drugu djelatnost za koju se izdaje dozvola nadležnog organa ili koja se upisuje u odgovarajući registar (član 55 ZOP). Ako propisom kojim se određuje prekršaj nisu posebno predviđeni uslovi za izricanje ove mjere, ona se može izreći pod sljedećim, alternativno određenim uslovima: 1) ako je učinilac prekršaja svoju djelatnost zloupotrijebio za izvršenje prekršaja ili 2) ako se opravdano može očekivati da bi dalje vršenje djelatnosti od strane takvog lica bilo opasno po život ili zdravlje ljudi ili druge zakonom zaštićene interese.

U sudskoj presudi se obavezno navodi vrsta djelatnosti koja se primjenom zaštitne mjere zabranjuje učiniocu prekršaja. Pri izricanju mjere, prekršajni sud određuje i vrijeme njenog trajanja koje se kreće od šest mjeseci do tri godine - računajući od dana izvršnosti presude. Vrijeme koje je učinilac prekršaja proveo na izdržavanju kazne zatvora, ne uračunava se u vrijeme trajanja izrečene zaštitne mjere.

4.2.3. Zabrana upravljanja motornim vozilom

Zabrana upravljanja motornim vozilom je specifična i najznačajnija zaštitna mjera koja se može izreći samo učiniocima saobraćajnih prekršaja (Smailhodžić i dr., 2006). Sastoji se u zabrani učiniocu da privremeno upravlja motornim vozilom određene vrste ili kategorije za u presudi navedeno vrijeme (član 58 ZOP) (Jovašević, 1998). Ako propisom kojim se određuje prekršaj nije drugačije određeno, uslovi za njeno izricanje jesu: 1) da je učinilac izvršio prekršaj protiv bezbjednosti saobraćaja, 2) kada postoji opasnost da će učinilac prekršaja upravljajući motornim vozilom ponovo činiti prekršaj ili 3) zato što ranije kršenje saobraćajnih propisa od strane učinioca pokazuje da je opasno da on upravlja motornim vozilom određene vrste ili kategorije ili da postoji opasnost da će on ponovo učiniti prekršaj.

Mjera se izriče na vrijeme od 30 dana do jedne godine, računajući od dana izvršnosti presude. Vrijeme koje je učinilac prekršaja proveo na izdržavanju kazne zatvora - ne uračunava se u vrijeme trajanja ove mjere.

4.2.4. Obavezno liječenje zavisnika od alkohola i psihoaktivnih supstanci

Obavezno liječenje zavisnika od alkohola i psihoaktivnih supstanci je medicinska zaštitna mjera koja se može izreći licu koje je učinilo prekršaj usljed zavisnosti od stalne upotrebe alkohola ili psihoaktivnih supstanci ako postoji opasnost da će zbog te zavisnosti i dalje nastaviti da čini prekršaje (član 59 ZOP). Iako zakon ovu mjeru naziva "obavezno liječenje", ona se ipak fakultativno izriče po nahođenju prekršajnog suda. Prije izricanja mjere sud je dužan da pribavi mišljenje vještaka, odnosno nadležne zdravstvene organizacije. Ovo je zaštitna mjera koja se, po pravilu, izriče alkoholisanim učiniocima saobraćajnih prekršaja (koji se inače često javljaju kao učesnici u javnom saobraćaju na putevima, pa je otuda značaj primjene ove zaštitne mjere izuzetno velik).

Pri izricanju ove mjere sud nalaže učiniocu prekršaja obavezno liječenje u odgovarajućoj zdravstvenoj ili drugoj specijalizovanoj ustanovi. U slučaju da učinilac prekršaja, bez opravdanih razloga, odbije liječenje, mjera se izvršava prinudnim putem. Ova zaštitna mjera može najduže da traje do godinu dana, a izvršenje mjere se obustavlja i prije isteka vremena koje je određeno u presudi, ako se od strane zdravstvene organizacije utvrdi da je liječenje učinioca prekršaja završeno.

4.2.5. Udaljenje stranca sa teritorije Republike Srbije

Udaljenje stranca sa teritorije Republike Srbije je specifična zaštitna mjera socijalno - preventivnog karaktera s obzirom na svojstvo učinioca kome se izriče. Pošto u saobraćaju na putevima učestvuje i veliki broj stranaca (u putničkom i teretnom saobraćaju), i oni se često javljaju u ulozi učinioca saobraćajnih prekršaja. U tom slučaju, primjena ove zaštitne mjere ima svoje puno opravdanje i svrhu.

Ova se zaštitna mjera može izreći prema strancu (licu koje ima strano državljanstvo ili licu bez državljanstva - apatridu) koji je učinio prekršaj zbog koga je nepoželjan njegov dalji boravak u zemlji (član 65 ZOP). Ova se mjera izriče u trajanju od šest mjeseci do pet godina, a trajanje mjere počinje od dana pravosnažnosti presude, s tim da se vrijeme provedeno na izdržavanju kazne zatvora ne uračunava u vrijeme trajanja ove mjere. Posebnim zakonom se mogu propisati uslovi pod kojima se za određeno vrijeme može odložiti izvršenje ovako izrečene zaštitne mjere.

5. ZAKLJUČAK

Saobraćajni prekršaji u velikom obimu i sa velikom učestalošću učestvuju u strukturi saobraćajne delinkvencije. Prekršajni sudovi su prosto pretrpani predmetima u kojima se pojavljuju elementi pojedinih prekršaja koji su propisani Zakonom o bezbjednosti saobraćaja na putevima². Otuda proizilazi i veliki značaj primjene mjera društvene reakcije nadležnih državnih organa (policije i prekršajnih sudova) u sprečavanju i suzbijanju saobraćajne delinkvencije.

Poseban segment nastojanja društva da se efikasno suprostavi svim oblicima i vidovima saobraćajne delinkvencije, gdje se posebno ističu saobraćajni prekršaji, predstavljaju prekršajne sankcije. To su zakonom predviđene mjere društvene reakcije koje izriče prekršajni sud odgovornom učiniocu (fizičkom i pravnom licu, odnosno preduzetniku) prekršaja kojim mu se, za određeno vrijeme, oduzimaju ili ograničavaju slobode i prava.

Najznačajnija vrsta prekršajnih sankcija koja je propisana za najveći broj saobraćajnih prekršaja jesu kazne (i to kazna zatvora i kazneni poeni). U određenim slučajevima poseban značaj u suzbijanju i sprečavanju saobraćajne delinkvencije, u vidu prekršaja specijalno - preventivnog karaktera, imaju zaštitne mjere. Njih ima više vrsta i to su najbrojnije vrste prekršajnih sankcija koje nalaze svoju primjenu prema učiniocima saobraćajnih prekršaja.

6. LITERATURA

- Atanacković, D. (1975). Kriterijumi odmeravanja kazne, Beograd, 139.
- Bavcon, Lj. (1961). Društvena funkcija kazenskih sankcij, Pravnik, Ljubljana, (9), 253-262.
- Dimitrijević, P., Jovašević, D. (2005). Prekršajno pravo, Beograd, 213-219.
- Đorđević, Đ. (1998). Odmeravanje novčane kazne, Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, (3), 101-114.
- Jovašević, D. (1998). Mera bezbednosti zabrane upravljanja motornim vozilom kao faktor prevencije saobraćajnog kriminaliteta, Zbornik radova Prevencija saobraćajnih nezgoda na putevima, Novi sad, 395-400.
- Jovašević, D. (2001). Novčana kazna u jugoslovenskom krivičnom pravu, Pravni zbornik, Podgorica, (1-2), 230-243.
- Jovašević, D. (2002). Pojam i karakteristike kazne zatvora u jugoslovenskom pravu, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, Niš, 177-198.
- Jovašević, D. (2004). Zbirka zakona o prekršajima sa komentarom i praksom, Beograd, 46-51, 124.
- Jovašević, D. (2011). Leksikon krivičnog prava, Beograd, 679-681.
- Jovašević, D. (2012). Prekršajno pravo, Niš, 78-82.
- Jovašević, D. (2016). Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 45-47.
- Jovašević, D., Ikanović, V. (2012). Krivično pravo Republike Srpske, Opšti deo, Banja Luka, 289-294.
- Mitrović, Lj. (2006). Komentar Zakona o prekršajima Republike Srpske, Banja Luka, 67-81.
- Petrović, B., Jovašević, D., Ferhatović, A. (2016). Krivično pravo 2, Sarajevo, 298-301.
- Ružić, G. (2009). Sistem sankcija u starom i novom Zakonu o prekršajima, Glasnik AK Vojvodine, Novi Sad, (12), 509-524.
- Smailhodžić, A., Pevilić, V. (2006). Prekršaji i kazne u Zakonu o bezbednosti saobraćaja na putevima, Besjeda, Banja Luka, 56-71.
- Tomanović, M. (2000). O nekim nesporazumima oko primene mere bezbednosti oduzimanja predmeta, Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, (1-2), 87-106.

² Službeni glasnik Republike Srbije, broj 41/2009.